

Віктор Ладиченко,
доктор юридичних наук, професор,
Національний університет
біоресурсів і природокористування України

ІСТОРІЯ КОНСТИТУЦІЙНО–ПРАВОВОЇ ТРАДИЦІЇ В США

Анотація. У статті охарактеризовано розвиток конституціоналізму в США. Проаналізовано розподіл влади за Конституцією США 1787 р. Відзначено континуїтет певних правових норм з часів Американської революції донині. Показано погляди батьків-засновників на значення конституційних норм у політичному розвитку США.

Ключові слова: Конституція, США, правова норма, установча влада.

Конституція, будучи основним законом, на відміну від інших законів приймається і змінюється у відповідному для неї порядку, що знаходить відображення в сучасній доктрині конституційного права, яка розрізняє законодавчу і установчу влади. Звичайні закони приймаються і змінюються в порядку здійснення законодавчої влади, конституція – в порядку здійснення установчої влади. «Конституційні тексти – породження не законодавчої влади, яка являється підпорядкованою, а вищій влади, що називається установчою» [1, с. 133].

Необхідність прийняття конституції з'являється в трьох випадках. По-перше, коли створюється нова держава. В цьому випадку конституція являється не тільки основним законом, але й установчим актом, який юридично оформляє створення нової держави (як це стало у США). По-друге, при зміні політичного режиму в результаті соціальної революції – мирної чи насильницької (нові конституції в постсоціалістичних державах). По-третє, якщо дійсна конституція не може бути приведена у відповідність шляхом її часткової зміни з урахуванням тих важливих змін, які сталися в

політичному, соціальному і економічному житті суспільства (як це відбувається в сучасній Україні) [1, с. 133–134].

Світова конституційна практика створила ряд способів прийняття конституцій, які розрізняються в залежності від того, хто здійснює установчу владу. Можна виділити три таких основних способів: владними органами, виборчим корпусом, главою держави. Використовуються вони як в «чистому» вигляді, так і в різноманітних поєднаннях.

До владних органів, що наділені установчою владою, відносяться: установче (конституційне) зібрання, парламент, над парламентська установа. Установчі зібрання – це виборчий орган, створений спеціально для розробки і прийняття конституції. Початок практики збору установчого зібрання поклали США (Філадельфійський конвент 1787 року) [2, с. 360]. У подальшому вона отримала широке розповсюдження, особливо після другої світової війни, як в Європейських країнах, так і в країнах Азії, Латинської Америки.

Якщо ж говорити про установчу владу, то В. Ковальчук вважає, що установча влада (функція) «проявляється в суверенному праві народу встановлювати правила співжиття членів спільноти всередині держави та визначати принципи, на яких повинна функціонувати влада. Це свого роду договір між усіма зацікавленими членами спільноти про співжиття та владу, який найчастіше знаходить вияв у вигляді конституції. Остання є колективним актом всього народу, в якому набувають юридичного закріплення узгоджені інтереси і воля всіх тих соціальних груп, включаючи етнічні, які формують народ держави» [3, с. 236].

На думку М. Савчина, «установча влада – це правовий порядок реалізації суверенної влади народу України визначати та змінювати конституційний лад шляхом поєднання засобів безпосередньої та представницької демократії» [4, с. 226].

Отже, доктрина установчої влади – це сукупність природних та закріплених Конституцією виключних прав, наслідком реалізації яких є

утворення власної держави з визначенням її території та конституційного ладу, а також періодичне переобрання вищого представницького органу і глави держави.

Конституція США, схвалена Філадельфійським конвентом 11 вересня 1787 року, вступила в силу 4 березня 1789 року, – перша конституція США як єдиної федеративної республіки, яка має повну міжнародну правосуб'єктність [2, с. 208–209]. Прийняття конституції єдиної держави, яка об'єднала тринадцять незалежних штатів на базі колишніх колоній, не було випадковим. Його обумовили реальні економічні, політичні, соціальні та ідеологічні потреби епохи.

Філадельфійський конвент – це орган, який формально не був наділений установчою владою. 55 делегатів конвенту, з яких 14 банкірів, 14 землевласників, 15 плантаторів, 12 підприємців і судовласників [10, с. 3], що представляли 12 із 13 тодішніх суверенних штатів, об'єднаних у конфедеративний союз, самі привласнили собі установчі повноваження, підписали проект конституції, який потім був направлений Континентальним конгресом штатам для ратифікації. 4 березня 1789 р. вона офіційно набрала чинності.

Документ 1787 року вироблений конвентом був ідеологічним за своїм характером і ставив за мету закріпити права та владу власників, в першу чергу великих власників. Про це свідчили і самі творці Конституції. «Ті, хто володіє власністю, і ті, хто її немає, завжди представляли різні інтереси у суспільстві» – писав Дж. Медісон [5, с. 10]. Тим самим відбулося реальне втілення задекларованої ще Дж. Локком тріади орієнтирів демократичного суспільства: свобода, рівність, власність. Земельні, промислові та грошові інтереси, а також інтереси менших груп неминуче проявилися в процесі становлення американської нації, сформували її майбутні почуття та погляди. Регулювання цих неоднакових та неоднакових інтересів являє собою основну мету сучасного американського законодавства. Суть справи полягає у тому, що подібне регулювання здійснюється в інтересах всього суспільства, а не

якогось окремого прошарку чи класу. Делегати Філадельфійського конвенту, які взяли на себе місію вироблення нового законодавства, взяли на себе відповідальність регулювати інтереси різних класів і груп населення, строго у відповідності з інтересами домінуючої частини суспільства. Як писали Гамільтон та Медісон, – «люди, що володіють країною, і повинні правити в ній» [5, с. 18].

Батьки-засновники не були прихильниками чистої чи прямої демократії. Вони стояли за представницьке правління, при якому «тверезий і здоровий розум всього суспільства», повинен «завжди панувати» [5, с. 24].

Риси американської Конституції, описані вище, продовжують характеризувати Конституцію і напочатку двадцять першого століття. У той же час, з 1787 року відбулися серйозні зміни через формальні зміни у ній, а також через еволюції в інтерпретації і застосуванні документа. Це поєднання наступності і змін, найкраще продемонстровано у федеральній системі, створеній Конституцією.

Конституція також необхідна для контролю влади уряду, тому що ця влада «відбувається» від людей. Це являє контраст з іншими формами права, створеними урядом для контролю за людьми. Гамільтон та Медісон запевняли, що в відстороненні народу від прямої участі в правлінні, вони бажали не допустити мітингової стихії, що протиставляється впорядкованому правлінню [5, с. 25].

Список використаних джерел та літератури

1. Чиркін В. Є. Порівняльне конституційне право / В. Є. Чиркін. – М.: «Манускрипт», 1996. – 727 с.
2. Страшун Б.А. Конституційне (державне) право зарубіжних країн: підручник для студентів юридичних вузів та факультетів / Б. А. Страшун. – М.: БЕК, 1996. – 757 с.

3. Ковальчук В. Проблема легітимності державної влади в контексті теорії народовладдя / В. Ковальчук. – К.: Вісник Академії правових наук України. – 2008. – № 2 (53). – 460 с.
4. Савчин М. В. Конституційний лад і Конституція: проблема співвідношення установчої та інституційної демократії / М. В. Савчин. – К.: Держава і право. – 2005. – № 28. – 376 с.
5. Гамільтон А. Федераліст: Політичне ессе А. Гамільтона, Дж. Медісона і Дж. Джея / А. Гамільтон. – М.: Видавнича група «Прогресс» – «Літера», 1994. – 27 с.

HISTORY OF CONSTITUTIONAL AND LEGAL TRADITIONS IN THE USA

***Abstract.** The development of constitutionalism in the United States is described in this article. The distribution of power by the US Constitution in 1787 is analyzed. Certain continuity of law from the time of the American Revolution to this day is noted. Founding fathers views of the value of the constitutional norms in the political development of the United States are shown.*

***Keywords:** Constitution, USA, legal norm, constituent power.*

ИСТОРИЯ КОНСТИТУЦИОННО-ПРАВОВОЙ ТРАДИЦИИ В США

***Аннотация.** В статье охарактеризовано развитие конституционализма в США. Проанализировано распределение власти по Конституции США 1787 г. Отмечено континуитет определенных правовых норм со времен Американской революции по сей день. Показано взгляды отцов-основателей на значение конституционных норм в политическом развитии США.*

***Ключевые слова:** Конституция, США, правовая норма, учредительная власть.*